

Václav Ledvinka (Archiv hlavního města Prahy) a Karel Müller (Zemský archiv v Opavě), o své zkušenosti se s českými archiváři podělili i zahraniční hosté, kteří v „okénku“ moderovaném Karlem Hallou (Státní okresní archiv Cheb) diskutovali vybrané otázky ze zahraniční archivní praxe. Velmi hojně navštívenou se stala i zcela netradiční sekce s názvem *Jak se dožít důchodu*, kde se od Petry Špottové z Centra tělesné výchovy a sportu Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni zájemci velmi poutavým způsobem dověděli o zásadách fyzioterapie v archivní praxi, za což referentku po právu odměnili dlouhotrvajícím potleskem. Díky pochopení Západočeské univerzity v Plzni byly veškeré odborné konferenční aktivity streamovány a jsou využitelné pro budoucí vzdělávání archivářů, studentů a dalších zájemců o obor.

Organizátoři nezapomněli ani na kulturní vyžití účastníků konference. Ve spolupráci s Plzeňským krajem, Magistrátem města Plzně, Plzeňským Prazdrojem, Západočeským muzeem, Západočeskou galerií, Biskupstvím plzeňským a dalšími sponzory a podporovateli umožnili zájemcům mj. prohlídky pivovaru a historického podzemí, návštěvu muzeí a výstavních prostor, Loosových interiérů, zájemci o živou kulturu měli možnost navštívit divadelní představení *Odpolední čaj u Loosů*, večer humoru a šansonů *Kabaret Svět* či poslechnout si historiky o pivu. Zvlášť velký zájem byl i o další plzeňskou „atrakci“, kterou je bezesporu exkurze do zdejší borské věznice.

Konference se po všech stránkách vydařila a většina jejích účastníků poskytla organizátorům v odevzdaných anketních listech pozitivní zpětnou vazbu. Líbil se opět především koncept konference, který každému dává možnost sestavit si program podle jeho zájmů, i její tematické zaměření. Příští celostátní konference se uskuteční v roce 2021 v Pardubicích a již dnes organizátoři vědí, že pomyslná konferenční laťka byla v Plzni nastavena hodně vysoko.

Karel Řeháček

Ohlédnutí za výstavami v Plzni v roce 2019

V Plzni byly kulturní veřejnosti představeny počátkem roku 2019 dvě mimořádné výstavy celonárodního dosahu. Obě akce byly již tradičně tematicky navázány na mezioborové březnové smetanovské sympozium (již 39.), letos organizované s označením *Zrození lidu v české kultuře 19. století*.

První z výstav nese výstižný emblematický název „*Jdi na venkov*.“ **Výtvarné umění a lidová kultura v českých zemích 1800–1960. Západočeská galerie v Plzni, výstavní síň Masné krámy, 1. 3.–12. 5. 2019.** Expozici opět navrhl a zrealizoval širší autorský tým pod garancí Ústavu dějin umění ČR (Tomáš

Winter a Pavla Machalíková) a zčásti i Katolické teologické fakulty UK (Milan Pech) a pochopitelně v součinnosti se Západočeskou galerií, zejména jejím ředitelem Romanem Musilem a kurátorem expozice Petrem Jindrou. Ačkoliv na někoho mohla výstava působit rozháraným a poněkud různorodým dojmem, je třeba připomenout, že její uskutečnění bylo výstupem předchozího pětiletého projektu GAČR, což bylo na její výtvarné kvalitě a pečlivém výběru několika set artefaktů z desítek českých, moravských i slovenských muzeí a galerií znát.

Pojem lidová kultura je samozřejmě nevyhraněný, jedná se o relativně nesourodou směsici nejrůznějších projevů. Autoři se proto pokusili svým výběrem doložit inspiraci tohoto fenoménu pro výtvarné umění v českých zemích od počátku 19. století až do poloviny 20. století. Důraz byl přednostně kladen na venkovskou kulturu. Lidové umění se stávalo postupně jakýmsi projekčním plátnem, na které jednotliví umělci, ale zejména národní instituce a později i stát promítaly své vlastenecké, nacionální i sociální a kulturní ideály. Bezespору tak docházelo i díky tomu k národní idealizaci, adoraci „prostého, nezkaženého venkova“ a k ovlivňování a manipulaci národního vědomí. Zvláště pak v poválečné socialistické éře došlo k přímému využívání, ba zneužívání „lidové kultury“ v rámci ideologických kampaní (viz vystavená série agitačních plakátů s rozjásanými krojovanými družstevníky). To se projevilo i masovou státní podporou folklorních souborů a národopisných festivalů. Masáž folklórem vedla ovšem k devalvaci a jeho rehabilitace si vyžádala nemalé úsilí. Škoda, že generačně mladší autoři výstavy nevyužili a nepoukázali více na tento zlomový moment únavy z folkloru a jeho složité znovunalezení, tak skvěle zachycené v Kunděrově románu *Žert* a konečně i v jeho filmové adaptaci režisérem Jirešem. Každopádně, impulsy různých forem lidového umění inspirovaly prostřednictvím citací či jejich transformací výtvarná zpracování, umělecky a esteticky kvalitní, ale téměř vždy s nějakým „poselstvím“, výchovným akcentem.

Lidová inspirace prolíná českým uměním od 19. do počátku 20. století jako červená nit. Motivicky je to patrné již ve vystavené sérii venkovských skleněných obrázků s podmalbou. Pochopitelně tu nemohou chybět ikonická díla Josefa Mánesa, zejména jeho kresby a také jeho idylické litografie *Libánky* a *Domov*. Krojovaní venkované jsou tu zachyceni i na obrazech Františka Horčíčky či Antonína Pucherny. Do tvorby českých malířů pronikal i slovenský folklor, dokladem toho je málo známé nádherné plátno Jaroslava Čermáka se slovenským bačou (1854) či podobně laděný slovenský výjev od jeho současníka Soběslava Pinkase. Podobným národopisným motivem je tu zastoupen i slovenský národní malíř Michal Peter Bohúň. Západočeskou notu představují návštěvníkovi dvě slavná díla chodského mistra Jaroslava Špillara, *Vesnický fotograf* (1891) a *Konec masopustu* (1901) – tu si opět bytostně uvědomíme, jaké poklady leží ladem v depozitáři Západočeské galerie a jak citelně Plzni chybí galerijní budova. Folklorní prvky prostupují výrazně i dílem Mikuláše Alše – kromě jeho cyklu

Ze života starých Slovanů zde zaujme i akvarel Jan Sladký Kozina či kresba tuší *Vsude dobře, doma nejlip* s vyobrazením třígenerační venkovské idyly. Je jasné, že na výstavě tohoto zaměření nemůže chybět slovácká malířská legenda Joža Úprka, s obrazy zapůjčenými sem z moravských galerií (krojovanou krásou hýřící obrazy *Z Blatnice* 1898 či *Boží tělo ve Velké* 1912), stejně jako malby jeho soupeřníků (Emil Pacovský a Miloš Jiránek). Slovácký folklor inspiroval též vznik krásné bronzové plastiky *Jizda králů*, dílo sochaře Františka Úprky (méně známého bratra Jožky). Plastika je vůbec na výstavě zastoupena málo, za zmínku stojí ovšem glazovaný keramický reliéf *Ukolébavka* od Stanislava Suchardy (1892). Ovlivněna lidovými motivy byla i nastupující česká moderna a avantgarda první poloviny 20. století. Dokládají to obrazy krojovaných venkovanů od Václava Špály (*Venkovanka*), Josefa Čapka (*Zpívající děvčata*) či slovenských námětů ve vystavených dílech Františka Hudečka a Josefa Šímy. Diváka překvapí možná i folklorní citace u surrealisty Zdeňka Rykra (*Polní nářadí*, 1936). Dle mého subjektivního názoru nejúžasnější soubor výstavy představuje cyklus obrazů Emila Filly, na kterých se snoubí folklorní prvek, často doprovázený namalovanými texty lidových písní, s výrazně osobitým modernistickým zpracováním (*Píseň o Polednici*, *Utíkej Káčo, utíkej*, oba 1939, či *Na hore sedí vták* 1948 ad.). Autoři expozice také oprávněně zdůraznili zlomový okamžik, jakým byla pro širokou recepci českého a moravského folkloru Československá národopisná výstava v Praze 1895. Tu na výstavě připomínají poutavé trojrozměrné exponáty – originální modely lidové architektury. Za dobrý nápad (byť zde není přímá vazba na český folklor) považují opakovaně promítaný film na čelním plátně galerijního prostoru: jedná se totiž o skvělý národopisný dokument *Zem spievá* Karla Plicky z roku 1933.

Předností a nápadným rysem výstavy je velká žánrová, tematická, časově rozkročená pestrost zahrnující rozličné druhy artefaktů, nejen malovaných obrazů olejových i akvarelů, kreseb, litografií, mědirytů, ale také plastik, nadto také plakátů, fotografií i samostatných textů. To však může u méně zasvěcené části návštěvníků vyvolávat rozpaky, pocit hodnotové dezorientace a pochyby nad výběrem často velmi různorodých, někdy dosti subjektivně vybraných exponátů. Např. zcela nechápu zařazení některých obrazů vytvořených v časovém horizontu daleko překračujícím rámec výstavy, konkrétně erotických pláten dvou umělkyní datovaných 2001 (objetů lesbického krojovaného páru) a 2013 (slovácký nahý tanečník s priapickým pyjem).

K výstavě opět vychází stejnojmenná publikace: *Lidové umění mezi vizuální kulturou a politikou v Čechách a na Moravě: 1840–1960* (pod edicí Pavly Machalíkové a Tomáše Wintera) s pečlivě zpracovaným katalogem a popisky.

***

Druhou letošní „smetanovskou“ výstavu, tentokrát monotematicky sevřenou, připravilo Západočeské muzeum ve spolupráci s pražským Uměleckopřemyslovým

a Národním technickým muzeem pod názvem *Jan Koula – vlastimil a novorenesančník. Užitě umění z tvorby architekta 19. století. Výstava ke 100. výročí úmrtí významné české osobnosti. Západočeské muzeum v Plzni, 2. 3.–8. 9. 2019.*

Jan Koula (1865–1919) byl mužem širokého tvůrčího záběru a společenské činnosti, což právem připomíná aktuální souborná výstava, která se nepochybně setká s širokým zájmem. V Plzni je Koula znám hlavně díky přestavbě plzeňské radnice (1907–1912), pro jejíž průčelí navrhl i sgrafitovou výzdobu. Na realizaci se poté sám na lešení podílel. Byl to člověk vskutku renesančních zájmů. Rodák z Českého Brodu vystudoval architekturu ve Vídni a již od roku 1878 působil na pražském Vysokém učení technickém, nejprve jako asistent Josefa Schulze a poté od 1897 jako řádný profesor pro výuku architektonického tvarosloví. Mimochodem – podle jeho návrhu byl vyroben rektorský řetěz, stále používaný při promocích na ČVUT. Kromě svého pedagogického působení stihl ještě na plný úvazek další profesi: od roku 1892 působil jako kustod archeologických sbírek Národního muzea, v letech 1905–1917 byl dokonce jejím ředitelem. Přátelsky se stýkal též s dalšími vlastenecky orientovanými umělci, malíři Františkem Ženíškem a Mikolášem Alšem i architektky Antonínem Wiehlem a Antonínem Balšánkem. Zájem o české umělecké řemeslo podnítilo jeho studium velkých rodových sbírek Schwarzenbergů, Lobkoviců a Nosticů, zejména se zabýval skleněnými artefakty. To jej dovedlo i k vlastní historizující tvorbě. K nejpůsobivějším exponátům výstavy patří právě jeho návrhy realizované sklárnou Alfredov u Vimperka (převážně ze sbírek UMPRUM). Příznačný pro jím navržené poháry, číše a misky je řezaný dekor s využitím stříbrných doplňků a výzdobou z českých granátů. Obdobně nádherné byly i šperky dle jeho předloh a glazovaná keramika, inspirovaná českým a moravským lidovým uměním. Byl zastáncem „gesamtkunstwerku“, a proto své architektonické návrhy doplňoval i vlastním řešením interiérů a nábytku. Podobně to bylo i v případě plzeňské radnice, i proto dominují centrální části výstavního sálu bohatě intarzované dveře s motivem staré Plzně, zapůjčené sem pro tuto příležitost plzeňským primátorem z jeho pracovny. Dojem z přehledně uspořádané expozice umocňují i ukázky Koulových plánů (z fondů NTM), jeho rozsáhlá korespondence a návštěvník se tu doví i o Koulových zásluhách při budování památkové péče. Stál u zrodu Klubu za starou Prahu i památkové komise, vlastním nákladem začal také roku 1882 vydávat časopis Památky uměleckoprůmyslové, první památkářské periodikum u nás. Podpora sokolského hnutí se promítla i do architektonické činnosti, ostatně podle jeho návrhů byly postaveny v novorenesančním slohu s prvky secese v českých zemích desítky staveb, převážně sokoloven, ale také radničních a dalších reprezentativních budov i honosných soukromých domů a vil (hlavně v Praze a okolí, včetně vlastního domu v Pařížské ulici a vily v Bubenči). Kromě toho byl i zdatným akvarelistou, což se odrazilo ve „výtvarných“ denících z jeho

mnoha cesta po vlastech českých i po Evropě. Milovníka Šumavy na výstavě uchvátí nádherný akvarel s vodopádem Bílá strž, zapůjčený z Národní galerie. Záběr jeho zájmů byl neobyčejně široký. Koula založil třeba spolek pro výzkum lidových výšivek či sepsal a ilustroval první studii o husitských palných zbraních s využitím sbírek plzeňského muzea. Mimochodem, s jeho ředitelem Josefem Škorpilem, s nímž sdílel obdiv k antice i renesanci, si výborně porozuměl a údajně právě Koula měl být jediným člověkem, se kterým si jinak rezervovaný Škorpil v životě tykal. Znali se již od roku 1887, Koula za ním jezdil i na letní byt do Ejpovic do krásného údolí Klabavy (jehož dosud průmyslem neporušenou krásu zachytil i na svých akvarelech). Ostatně, Škorpil inicioval jeho angažmá na opravě plzeňské radnice. Svůj život naplnil Josef Koula smysluplnou prací, napomáhalo mu v tom jistě i rodinné zázemí. A konečně měl štěstí, že se dožil jako velký patriot i obnovení české samostatnosti (zemřel jen pár měsíců po 28. říjnu 1919).

Také tuto výstavu doprovodila monografie se stejnojmenným názvem s řadou objevných studií, navíc ve skvostném knižním provedení. Autorům, manželům Janě a Janovi Merglovým, se podařilo připravit neobyčejně atraktivní výstavu, kombinující skvostné ukázky Koulovy výtvarné dovednosti na poli architektury i uměleckého řemesla a zároveň přiblížit i polidštit neprávem opomíjenou osobnost české kultury.

Jan Kumpere

Pražské jaro, invaze a začátek normalizace ve výtvarném umění. Ohlédnutí za výstavou *Anatomie skoku do prázdna* v Západočeské galerii v Plzni

Výstava: *Anatomie skoku do prázdna*, autorka Helena Musilová, kurátorka Marcela Štýbrová, Západočeská galerie v Plzni, výstavní síň Masné krámy, 20. 6. 2018–16. 9. 2018.

Publikace: Helena MUSILOVÁ, *Anatomie skoku do prázdna. Rok 1968 a výtvarné umění v Československu*, Matěj Bárta, Studio JB a Západočeská galerie v Plzni, Plzeň 2018.

Rok 2018 byl bohatý na výročí, která v Čechách vyvolávají protichůdné pocity. I když hodnocení nedávné historie podléhá mnoha faktorům, obecně se dá říci, že zatímco sté výročí založení Československé republiky bylo přijato s hrdostí, sedmdesáté výročí komunistického převratu až na výjimky s nevolí. A padesáté výročí invaze spojeneckých vojsk? To je rána, která se dosud nezacelila, trauma, jehož se starší generace nezbavila dodnes.

